

СИНТАКСИЧНИЙ ПРОСТІР МОВНОГО КОНФЛІКТУ ЯК ФАКТОР ЙОГО ПЕРЕБІГУ НА РІЗНИХ СТАДІЯХ

Білоконенко Л. А. Синтаксичний простір мовного конфлікту як фактор його перебігу на різних стадіях.

Автор досліджує синтаксичні структури різного рівня складності, які використовуються опонентами в міжособистісній конфліктній комунікації. У статті значна увага приділяється аналізу співвіднесеності цих структур з певними стадіями проходження конфлікту. Обґрунтовується думка про те, що конфліктні синтаксичні маркери усвідомлено обираються опонентами на певній стадії конфлікту, впливають на всю систему спілкування та механізми її розгортання, залежать від моделі поведінки, стратегії і тактики опонента.

Ключові слова: комунікативний акт, міжособистісний конфлікт, синтаксичний рівень мови, мовна поведінка, стратегія і тактика поведінки в конфлікті.

Белоконенко Л. А. Синтаксическое пространство языкового конфликта как фактор его прохождения на разных стадиях.

Автор исследует синтаксические структуры различного уровня сложности, которые используются оппонентами в межличностной конфликтной коммуникации. В статье значительное внимание уделяется анализу соотносительности этих структур с определенными стадиями прохождения конфликта. Обосновывается мысль о том, что конфликтные синтаксические маркеры осознанно избираются оппонентами на определенной стадии конфликта, влияют на всю систему общения и механизмы ее развертывания, зависят от модели поведения, стратегии и тактики оппонента.

Ключевые слова: коммуникативный акт, межличностный конфликт, синтаксический уровень языка, речевое поведение, стратегия и тактика поведения в конфликте.

Bilokonenko L. A. Syntactic space linguistic conflict as a factor in its passage at different stages.

The author investigates the syntactic structure of various levels of difficulty, which are used in the interpersonal conflict communication. In this paper, considerable attention is paid to the analysis of the correlation of these structures with certain stages of the passage of the conflict. The idea substantiates that opponents consciously elect conflict syntactic markers at a certain stage of the conflict, those markers affect the entire system of communication and mechanisms for its deployment, depending on behaviour model, strategy and tactics of the opponent.

Key words: act of communication, interpersonal conflict, syntactic level of language, verbal behaviour, strategy and tactics of behaviour in conflict.

Останні десятиліття дослідники все частіше звертаються до вивчення мовної поведінки комунікантів, яка визначається реаліями мовної ситуації. Природа мовного конфлікту належить до перспективного напрямку різних областей знань і перебуває на початковій стадії вивчення. Необхідність аналізу показників і жанрових сценаріїв конфлікту, тактик поведінки в конфліктних ситуаціях визначає звернення до проблеми комунікативної взаємодії в умовах мовного конфлікту. Актуальність нашого дослідження визначається саме необхідністю вивчення показників конфлікту на певному рівні мови та недостатнім вивченням цієї проблеми стосовно сучасної мовної ситуації. У центрі уваги автора знаходиться міжособистісний конфлікт, що поєднує можливості різних рівнів мови, але в межах цієї роботи ми говоримо про синтаксичний рівень, який акумулює в собі можливості інших рівнів та має здатність до комунікативного завершеного відтворення ситуації.

Вивчення мовного конфлікту здійснюється в рамках усіх провідних напрямків сучасної лінгвістики: лінгвокогнітивного, лінгвопрагматичного, соціолінгвістичного, психолінгвістичного та лінгвокультурологічного. Однак, незважаючи на активізацію досліджень у галузі лінгвістичної конфліктології [1; 2; 3; 6; 7; 8], можна вважати остаточно не вирішеними багато питань, що стосуються природи мовних конфліктів. Зокрема, відкритими залишаються питання про конфліктогенні показники у процесі комунікації, про роль мовних засобів у різних стратегіях і тактиках мовлення, про особливості інтерперсональної взаємодії в суперечці.

Предметом нашого дослідження є синтаксичний рівень мови в конфліктних комунікативних актах. Комунікативні конфліктні акти – це сукупність мовних дій, діалогічна цілісність, що характеризується єдністю форми і змісту, логічністю і закінченістю думки та забезпечує реалізацію авторського задуму [8, с. 4]. Мета дослідження – з'ясувати роль синтаксичного рівня мови та його можливості на різних стадіях перебігу конфлікту в міжособистісній взаємодії. В основу нашої роботи покладено припущення про те, що в міжособистісній конфліктній комунікації на синтаксичному рівні мови існують особливі показники, які усвідомлено обираються опонентами і впливають на всю систему спілкування та механізми її розгортання. Джерельною базою дослідження є мовний матеріал (близько 30 конфліктів), який зафіксовано у прозових творах українських

письменниць Софії Андрухович, Галини Вдовиченко, Люко Дашвар, Лесі Демської, Лариси Денисенко, Ліни Костенко, Тетяни Малярчук та Галини Тарасюк. Наша робота є частиною авторського дослідження мови міжособистісної конфліктної взаємодії, що здійснюється на основі текстів художніх творів.

Результати дослідження показали, що, перш за все, вибір авторками синтаксичних мовних показників залежить від описаної ними моделі поведінки персонажів у конфлікті та від стратегії і тактики, яку вони обирають у конфліктній взаємодії. Так деструктивну модель поведінки виявлено в персонажів, які не схильні до вирішення конфлікту, а поглиблюють його, використовуючи конфліктогени, серед яких синтаксичні конструкції, що виражають категоричність судження: це нав'язливі поради, допитування, яке викликає «почуття провини»; різка і необґрунтована зміна теми, заспокоєння запереченням, маніпулювання, обман, агресія: *Але вона завжди говорила щиро, навіть коли брехала* (3, с. 187); *Міша продовжував ревіти розлюченим голосом* (коли так реве звір, сумнівів не залишається – *зараз він когось порве на шматки*) (7, с. 50); *Я показую їм брутальний американський жест*, – *використовується усього один палець з п'яти, що є на руці (американці дуже практичні...)* (7, с. 25); *Тільки хай хтось пискне – зараз же полетить слідом за цими красавцями!* (2, с. 125). Конструктивна модель властива тим, хто хотів б уникнути конфлікту, знайти вирішення проблеми, хто здатен вступати в переговори, прагне з'ясувати предмет суперечки і знайти шляхи їх врегулювання, тому в комунікативному акті показники мовної агресії мінімальні (наприклад, використовуються питальні речення, повтори, порівняння: *Повторила вона спокійно, ніби терплячий вихователь до дитини* (3, с. 84); *Сказав лише: «Це ти так вирішила?»* (3, с. 207). Конформістська модель проявляється в тих, хто в конфлікті схильний поступатися і підкорятися: *А чого ж... – хотів спитати... та не наважився* (5, с. 62).

Моделі поведінки персонажів «реалізуються» в різних стратегіях, причому переважна більшість персонажів віддають перевагу боротьбі (уникнення, компроміс, співробітництво і поступка було виявлено лише у третині конфліктів). Жодна зі стратегій не була позитивною чи негативною, але кожна з них виявлялася оптимальною залежно від конкретних умов прояву конфлікту. Стратегії реалізувалися завдяки певним тактикам (жорстким, середнім, м'яким). Із них найбільш

продуктивними були тактики: психологічного насильства, яка викликає в опонента образ, зачіпає гідність; тиску, що передбачає пред'явлення вимог, погрози; демонстративних дій. Тактики коаліцій або угод відповідають стратегіям співробітництва і поступки.

По-друге, певна тактика і стратегія по-різному реалізуються на стадіях виникнення, розвитку і вирішенні конфлікту. На стадії виникнення опоненти роблять спроби вирішити питання, але за відсутності позитивної реакції на ці спроби суперечка часто переходить у стадію розвитку. На цьому етапі опоненти намагаються замаскувати свої дії, заплутати, обдурити конкуруючу сторону, нав'язати супернику невідгідний йому дії і виявити його стратегію. У більшості конфліктних актів результатом такої взаємодії опонентів виступає часткове вирішення конфлікту, коли припиняється зовнішня негативна поведінка сторін, але не відбуваються зміни в когнітивній й емоційній сферах. Наприклад, за допомогою вставленої конструкції передається емоційний стан сторони, яка хотіла б припинити розвиток конфлікту: *Ви на мене не кричіть... вичавила я (тихо, майже пошепки, старанно приховуючи тремтіння голосу – однак почуття власної гідності мені все ж вдалося підкреслити)* (2, с. 262). Незначна частина суперечок мали повне вирішення проблеми, що реалізується в її усвідомленні в зовнішній і внутрішній сферах опонентів. Очевидно, що на всіх стадіях неприязнь учасників переноситься з причини конфлікту на особу, що втілюється в мовних показниках на синтаксичному рівні.

По-третє, виявлено, що синтаксичний простір конфліктної комунікації в текстах художніх творів на різних стадіях не є надто відмінним за ступенем прояву, хоч і має специфіку. Зазначений факт можемо пояснити особливістю мовного матеріалу. Досліджені діалогічні комплекси часто не мають вираженого етапу виникнення суперечки, він представлений не мовною взаємодією опонентів, а через попередній авторський опис, інші події, дії інших персонажів. А от етапи розвитку і вирішення конфлікту розрізняються мірою емоційності опонентів й етапами формування і вираження думки.

Розглянемо спільний синтаксичний простір для всіх стадій конфлікту. Як один із найважливіших елементів, що забезпечує конфліктну структурно-смыслову єдність діалогу, цілісність текстового полотна, є повтор. Про повтор часто говорять як про заміник «якості кількістю» або як про «мовні надлишки», але це не стосується конфлікту, у якому ця фігура зумовлена емоційними та смисловими

чинниками, спрямована на підкреслення загального змісту й підсилення експресивного звучання твору. Виявлено кілька функцій синтаксичних повторів у конфліктній комунікації:

1) експресивно-емотивна функція, суб'єктивно оцінюються (негативно або позитивно) властивості опонента, проте конкретизація цієї оцінки відбувається тільки за рахунок ситуації або контексту: *Яка ти потвора, яка ти потвора*, – крізь вуаль сліз звинувачувала вона батька... *Ким треба бути, щоб таке зробити? Ким, я питаю тебе... ким треба бути* (7, с. 38–39);

2) емоційно-смілова функція, ключові фрази пов'язують відрізки тексту і служить ефективним засобом реалізації емоційно-смілової домінанти тексту: *Ти мене не розумієш, ти мене не розумієш, ти мене не розумієш. Ти мене ненавидиш, ненавидиш з самого початку, ти це навмисно... ти не підпускаєш мене до себе, ти думаєш, що я хвора* (7, с. 86); *Я не був у Тисовці! Я ніколи не був у Тисовці!* (4, с. 191);

3) текстоутворююча функція, смілова побудова відрізків тексту, виділення його важливих смілових частин; у діалогічному конфліктному контексті реалізується у випадку «переривання» конфліктного спілкування авторськими відступами, роздумами опонентів тощо: *Геть! Швидше геть звідси!* ... *Навіть як слід не попроцавшись з Апостолом, вилетіла з цього міфічного дворика, вскочила у перший-ліпший трамвай, і тільки коли за мною затріснулися двері роботи, відчула себе у безпеці <...> Геть!* (6, с. 28).

Повтор зазвичай включає інші універсальні засоби, наприклад, еліпс, вигук, звертання, лексичні компоненти, які також є ефективним засобом для вираження емоцій високого ступеня інтенсивності: *Ніхто не примусить мене бути смішною. Ніхто не примусить мене цілувати бридкого дядю Ваню з оливковими очима... Ніхто не примусить* (1, с. 122); *Еріко, але, але навіть ти це зробила, Еріко?* (7, с. 127); *Але тобі не треба провокувати!... Але не треба тут харкати.* (9, с. 37). Тож взаємодія синтаксичного повтору з іншими мовними засобами дозволяє підкреслювати і виділяти важливі смілові моменти в конфліктному акті.

Як зазначалося вище, на стадії розвитку конфлікту опоненти намагаються замаскувати свої дії, заплутати конкуруючу сторону, нав'язати супернику не вигідні йому дії і виявити його стратегію. Для цього, серед інших прийомів, продуктивними є питальні речення. Нами визначено кілька функцій, які властиві питальним реченням:

1) інформативна функція, очікування відповіді, яка може підтвердити чи заперечити істинність чого-небудь або повідомити нові відомості про щось, частотним є емоційне забарвлення: *Ти що... хочеш дитину втратити?! Хто приймав пологи? Чоловік? Він що, лікар? (4, с. 85), Лялічка, можна з тобою познайомитись? Як тебе звати? (1, с. 119);*

2) контактна функція, підтримка уваги слухача, питальні речення не вимагають вербальної відповіді або певної дії з боку опонента і тому не мають високого ступеня діалогізації: *Знаєш, що я тобі скажу? Не поганяй, бо ще не запряг! (10, с. 63);*

3) емоційно-експресивна функція. Визначено речення з категоричним ствердженням або запереченням (риторичні питання): *Ця ідіотка мені зраджує! Зраджує!!! І то з ким?! З ким?! ... Ти розумієш, врешті-решт?! (6, с. 28); Люди, та ви подуріли?! – обурилася бухгалтерка (5, с. 213); Що ви знаєте про коней? Як, наприклад, виглядає кінь буланої масті? А гнідої? (4, с. 6). Присутні речення, які змушують опонента до виконання певних дій або до їх припинення: *Скільки можна галдіти? Я що казала? Я що казала? Рот тобі заткнути? Язык тобі вирвати? Тобі що, закон неписаний? (2, с. 124). Зафіксовано питання, які виражають емоційну реакцію з констатацією факту, стосунків; оцінкою іншої сторони, описом афективного стану: *Коли ж ви поздыхаєте, сволочі ви такі? Коли ж ви спокій мені дасте? (2, с. 125); Бо що він собі думає?! Що цей псих собі думає?! Що коли він хворий на голову, то йому вже все дозволено?! (9, с. 37). На стадії розвитку конфлікту, особливо за умови реалізації жорстких і середніх тактик, питальні речення не виконують функцію запиту інформації, а виражають лише емоції; м'які тактики підтримуються саме інформативною і контактною функціями.***

Конфліктний комунікативний акт не може виключати спонукальні конструкції, які передають волевиявлення персонажів та спрацьовують найпродуктивніше на стадії виникнення (адже саме невиправдані вимоги, дезінформація, явний чи прихований обман «запускають» механізм конфлікту) та розвитку, де вони виступають як явні конфліктогени. Визначено монофункціональні та поліфункціональні спонукальні конструкції (класифікація Г. Дрінко [4, с. 7]). Монофункціональні спонукальні конструкції мають своєю функцією безпосередньо вплинути на опонента, чітко встановити «кордони» власної вимоги, побажання, вказівки, наказу. Для реалізації цієї функції використовуються дієслова у

формі 2-ої особи однини / множини та 3-ої особи однини / множини: *Ану знімайте труси!* *Труси, я сказала, знімайте!* (2, с. 125); *Повертайся додому* (3, с. 187); *То їй не приходь більше ніколи... – розсердилася* (5, с. 63). Визначена незначна кількість речень з пропущеним дієслівним спонукальним компонентом: *Ану! Встали! Швидко!* (2, с. 124). Поліфункціональні конструкції, виражені модальним дієсловом й інфінитивом та номінативом, мають одиничний прояв: *Я тебе прощу! Ви повинні це зробити* (9, с. 39). Разом з тим, у текстах функціонують особливі спонукальні утворення, які виділяються за структурною класифікацією як такі, що «не містять інформації, в силу чого їм не притаманна суб'єктно-предикатна основа» [5, с. 115]. До цих утворень відносимо вокативні та вигуківі структури: *Годі! Це ж серйозні речі* (4, с. 190), *Давай! Давай!* (1, с. 121). Їхнє використання цілком доцільне, опонент сприймає їх саме як такі, що позначають вимоги.

Мовні реакції в суперечці завжди пов'язані з емоційними реакціями, які надзвичайно яскраво виявляються на стадії розвитку. Авторки послуговуються вигуківими формами для вираження здивування, нетерпіння, невдоволення: *О, Господи! Що ж тут неясно!* (6, с. 50), *Тьху на тебе!* (5, с. 59), *Тьху ти! – роздратувався Тарас Петрович* (5, с. 213), *Ет! Що ти там знаєш!* (9, с. 70); для констатації певного факту, часто з іронією: *Он як! – сказав тихо* (5, с. 104); для передачі надзвичайно сильних емоцій: *Я-а-а-а-апонський городовий... – прошепотів вражено і опустив палицю... – Я-а-а-а-понська мати* (5, с. 214).

Синтаксичне поле конфлікту містить значну кількість еквівалентів речень, неповних, неускладнених і односкладних речень. Такі синтаксичні структури, у силу своїх емоційно-експресивних можливостей, можуть уживатися для ствердження думки: *Аякже! Усе кину...* (3, с. 213), *Все. Пий каву* (4, с. 21); для заперечення: *Це неправда!* (6, с. 130), *Тільки не це! Не забирайте в мене котиків!* (9, с. 21); для передачі емоцій страждання, розгубленості, невпевненості, подиву тощо: *Луїзо? Ти?! Ти що тут?!* (3, с. 139), *Збожжеволів!* (6, с. 130), *Сука! Підстилка румунська!* (5, с. 18), *Ти писала? Ти? Ти? – тряслася Тетяна* (5, с. 148), *Я знаю! ... Заздриш! Заздриш!* (5, с. 148), *Боже! Це просто кошмар! В яких умовах ви тримаєте котів?!* (9, с. 20). Конфліктна взаємодія відбувається в умовах контексту, де дії, події вже визначено, описано, тому повторювати інформацію, використовуючи «складні» структури, немає потреби. Окрім цього, суперечка супроводжується емоційним сплеском, тож у такому стані опоненти висловлюють свої думки у короткій формі.

Заперечення також є явним конфліктогеном, адже воно є заявою про незгоду з ким-небудь, чим-небудь, протест проти чогось. Тому в комунікативних конфліктних актах присутня значна кількість таких речень. Зокрема, заперечення передає емоційний стан страху, підпорядкування, який реалізується у неможливістю виконувати певні дії, у розгубленості: *Я не хочу, щоб він приходив... я вже не бачу навіть цього ... я не можу вже більше читати...* (1, с. 122); *Просто не будемо, і все. Не можу наразі більше нічого сказати* (4, с. 21); *Не піду... Не піду, – прошепотіла вперто... Не піду!– відчайдушно вигукнула. – ...Боюся!* (5, с. 59). Заперечні речення можуть давати негативну оцінку опоненту: *Ти нічого не тямиш в архітектурі, у тебе застиглий мозок, ти не бачиш виявів мистецтва, ти зазриши цьому скульпторові, бо в тебе так нізачо не вийшло б, – розпочала сварку Леся* (7, с. 81). Висловлені без надзвичайної емоції заперечні речення можуть лише констатувати факти: *Не руйнуйте мужчин, бо вони вас не збудують, – тихо кажу я* (8, с. 142), *Дитину не можна бити* (8, с. 143).

Аналізуючи синтаксичну природу конфліктів, ми визначили ще одну структуру, яка має експресивно-емоційну функцію – це речення із звертаннями. Кличні однокомпонентні речення передають різні види емоцій: *Юрку... – тільки й сказала* (3, с. 188). Власне звертання часто поєднуються з насмішкою, іронією: *Дорога моя сусідонько, я не хочу...* (9, с. 41), можуть вказувати на адресата вольової дії мовця: *Райко! Убий тих малих, щоб не вили, бо я тебе саму вб'ю!* (5, с. 101). Риторичні звертанням передають емоції здивування, нудьги, розгубленості, відчаю: *О небо, в яких жахливих умовах живуть ці двадцять нещасних котиків!* (9, с. 20). Цей засіб комунікативного оформлення спрямований на те, щоб спонукати опонента слухати, зосередити на чомусь свою увагу, а часто й виявити своє ставлення до нього. Не складно визначити, що звертання в конфлікті завжди викликає певні почуття (симпатію, антипатію, захоплення, гнів та ін.) і дає адресату певні характеристики.

Визначено також і відмінності в синтаксичному оформленні конфліктів на різних стадіях (хоч ми свідомі того, що «розділення» рівнів відбувається умовно, що в межах навіть однієї репліки персонажа можуть з'являтися різні синтаксичні структури, які визначають перебіг його думок, емоцій, почуттів). Разом із тим, «популярними» елементами на стадії виникнення конфлікту є: використання речень з дієсловами в умовному способі: *А чого, могли б і піднятися, сказала я йому, підходячи* (2, с. 260), в яких опонент ніби і

не змушує до виконання певних дій, але явно пропонує їх; вживання окличних речень з погрозою, нібито «удаваною», але цілком реальною в майбутньому: *Я тобі зараз покажу, як заважати іншим спокійно спати!!!* (2, с. 124); використання речень з дієсловами в майбутньому часі для опису подальший дій щодо опонента: *Закрию в капезе, будеш там красиво говорити з бомжами... Будеш, сволоч, з ними шутити!* (2, с. 262); включення стверджувальних конструкцій для визначенням сказаного, зробленого опонентом як невчасного, недоречно, того, що не відповідає ситуації: *Даремно ти приїхала, – мов чужим був мій голос* (3, с. 187); застосування обірваних речень: *Не треба мені того...* (5, с. 71), *Ти звинувачуєш мене в гріхах, яких...* (10, с. 3), *Так. Але ще крім того...* (8, с. 142), які пов'язані із етапами формування думки опонента, коли виявляються невідповідності в його бажаннях і можливостях, що і реалізується в особливих структурних організаціях.

На стадії розвитку конфлікту особливими формами можуть також бути стверджувальні речення, що передають емоції: *Магдо, ти здурила! – повторив... чоловік* (4, с. 83); речення з умовним способом дієслів у значенні категоричної вимоги: *Ти хоч світлу пам'ять Матвія Івановича не ганьби би, сволото!* (5, с. 148); речення з однорідними членами, що подають перелік конфліктних дій, а також емоції сторін, їх вияв і міру інтенсивності: *Хтось плутався в цьому його голосі, бився, ніби рибина, і скавулів безпомічно, жалюгідно і тихо, і повискував* (2, с. 50); порівняльні конструкції для характеристики: *Ви дурні, як малі діти!* (9, с. 93).

Стадія завершення часто передбачає речення, у яких присутні етикетні форми вибачення: *Пробач мені, Юрку!...* – *говорила щиро* (3, с. 187); стверджувальні речення: *Краще вже сидіти тут. Краще вичікувати. Я вичікую.* (1, с. 124), *Я аналізую...* – *заговорила так старанно спокійно, що і мед так не лється* (5, с. 26); речення з дієсловами в наказовому способі, але зі значенням побажання, поради: *«Ходімо», – сказала Марія, беручись за ручку дверцят...* (3, с. 88).

Висновок. У процесі розгляду синтаксичної системи конфліктних комунікативних актів, ми з'ясували, що на різних стадіях його перебігу використовується певна система синтаксичних структур, яка забезпечує реалізацію авторського задуму. Конфліктні синтаксичні маркери усвідомлено обираються опонентами, впливають на всю систему спілкування та механізми її розгортання, залежать від моделі поведінки, стратегії і тактики опонента. Визначено, що синтаксичний простір конфлікту в текстах художніх творів на різних

стадіях не є надто відмінним за ступенем прояву, хоч і має специфічні маркери. Зокрема, на стадіях розвитку і вирішення суперечки авторки використовують повтори, питальні та окличні речення, спонукальні конструкції, еквіваленти речень, неповні, неускладнені й односкладні речення, заперечні структури, речення зі звертаннями. Визначено також і відмінності в синтаксичному оформленні конфліктів на різних стадіях (використання речень з дієсловами в умовному способі, у майбутньому часі, стверджувальні речення, порівняльні конструкції, речення з певними етикетними формами. Окрім цього, у межах однієї репліки опоненти можуть використовувати різні синтаксичні структури, що реалізує принцип спонтанності мовлення. Наше дослідження визначає загальні авторські позиції щодо «картини» конфлікту, але можна з упевненістю сказати, що виявлені особливості відповідають і загальномовним законам конфліктної комунікації.

Література

1. Андреев В. И. Конфликтология : искусство спора, ведения переговоров, разрешения конфликтов / В. И. Андреев. – Казань : «СКАМ», 1992. – 142 с.
2. Белоус Н. А. Структурно-семантические аспекты конфликтного дискурса в коммуникативном пространстве : [монография] / Н. А. Белоус. – РАН. Ин-т языкознания, Ульянов. гос. ун-т. – М., 2007. – 246 с.
3. Даниленко О. А. Язык конфликта в трансформирующемся обществе : От конструирования истории – к формированию социокультурных идентичностей : [монография] / О. А. Даниленко. – Вильнюс : ЕГУ, 2007. – 403 с.
4. Дрінко Г. Г. Спонукальні конструкції в англійській та українській мовах : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Г. Г. Дрінко ; Донецький нац. ун-т. – Донецьк, 2005. – 21 с.
5. Загнітко А. П. Основи українського теоретичного синтаксису. Ч. 2. / А. П. Загнітко. – Горлівка : ГДПШМ, 2004. – 254 с.
6. Мулькеева В. О. Речевые стратегии конфликта и факторы, влияющие на их выбор : дисс. ... канд. филол. наук / В. О. Мулькеева ; Рос. гос. пед. ун-т. – СПб., 2006. – 190 с.
7. Муравьева Н. В. Язык конфликта : [монография] / Н. В. Муравьева. – М. : Термика, 2004. – 214 с.
8. Третьякова, В. С. Речевая коммуникация: гармония и конфликт : [монография] / В. С. Третьякова ; Рос. гос. проф-пед. ун-т. – Екатеринбург, 2009. – 230 с.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Андрухович С. Жінки їхніх чоловіків : [оповідання] / Софія Андрухович. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2005. – 160 с.
2. Андрухович С. Сьомга : [роман] / Софія Андрухович. – К. : Нора-Друк, 2007. – 352 с.
3. Вдовиченко Г. Тамдевін : [роман] / Галина Вдовиченко. – К. : Нора-Друк, 2009. – 234 с.
4. Вдовиченко Г. Пів'яблука : [роман] [Електронний ресурс] / Галина Вдовиченко. – К. : Нора-Друк, 2008. – 240 с. – Режим доступу : <http://www.ukrcenter.com/Література/Галина-Вдовиченко/26631/Півяблука>

5. Дашвар Люко. Молоко з кров'ю : [роман] / Люко Дашвар. – Х. : Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2008. – 272 с.
6. Демська Л. Місто в тіні : [роман] / Леся Демська. – К. : Смолоскип, 2000. – 208 с.
7. Денисенко Л. Забави з плоті та крові : [новела з десяти частин] / Лариса Денисенко. – Львів : Кальварія, 2006. – 192 с.
8. Костенко Л. Записки українського самашедшого : [роман] / Ліна Костенко. – К. : А–БА–БА–ГА–ЛА–МА–ГА, 2011. – 416 с.
9. Малярчук Т. Говорити : [проза] / Таня Малярчук. – Х. : Фоліо, 2007. – 187 с.
10. Тарасюк Г. Янгол з України : [маленькі романи, новели] / Галина Тарасюк. – К. : Либідь, 2006. – 432 с.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2012 р.